

Цимбал Богдана
(Київ)

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙНО-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ НА ЕМІГРАЦІЇ В 40–60-х рр. ХХ ст. (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВНОГО ФОНДУ ІВАНА БАГРЯНОГО)

Досвід багатьох високорозвинених країн світу переконливо свідчить, що необхідною умовою становлення демократичної правової держави є багатопартійність. Саме політична конкуренція, наявність дієздатної і ефективної опозиції є одним з найкращих запобіжників проти різних зловживань з боку владних інституцій, керівництва різних рангів. Опозиція дозволяє більш повно враховувати інтереси всіх громадян у державній політиці і, тим самим, сприяє більш стабільному і динамічному розвитку суспільства.

Виникненню багатопартійності в Україні у сучасних умовах сприяли демократизація і гласність, які почали розширюватися після Квітневого (1985 р.) Пленуму ЦК КПРС. Стало можливим створення політичних партій та громадських організацій, які б відстоювали політичні погляди різних верств населення, захищали їхні інтереси. Найважливішою причиною, яка сприяла виникненню багатопартійності стала нездатність КПРС продовжувати виконання керівної ролі у масштабах усього суспільства, яку вона собі присвоїла. Особливий внесок у створення передумов багатопартійності зробили зарубіжні українські партії й громадські організації, фундатором яких був Іван Павлович Багряний, або ж вони базувались на ідеях, закладених цим громадським і політичним діячем.

Це, насамперед, Українська Революційно-Демократична партія (УРДП), оскільки її члени у 1950 р. створюють й інші українські партії у країнах світу: Демократичне об'єднання колишніх репресованих українців з-під Рад (ДОБРУС), а також Організацію Демократичної Української Молоді (ОДУМ). Адже, політична думка І. Багряного (1906-1963 рр.) – талановитого українського письменника і активного громадсько-політичного діяча, удостоєного Державної премії України імені Тараса Шевченка (1992 р.), – тривалий час замовчувалася у радянській Україні. Ідейна спадщина І. Багряного велика й різноманітна. За радянських часів комуністична пропаганда таврувала І. Багряного ворогом народу, кваліфікувала як націоналіста та запеклого антирадянщика, а в еміграції вороги називали його агентом НКВС, прислужником Москви, насправді ж він був мужнім патріотом, чесним письменником. Його публіцистика стала засобом боротьби за національну гідність і волю свого народу, за державну незалежність України. Гострим словом він критикував сталінський тоталітарний режим, викривав російський державний шовінізм, оперативно відгукувався на події в СРСР, аналізував світове політичне життя.

Тепер, у незалежній Україні, вітчизняні дослідники мають можливість дослідити діяльність різних політичних партій і громадських організацій, що змушені були в період сталінського тоталітарного режиму перебувати на еміграції.

Взагалі, творчий шлях І. Багряного поділяється на чотири, хоч і нерівномірних, періоди. Перший – від 1926 р. до 1932 р., тобто від початку його літературної діяльності до дня першого арешту. Другий період – від 1932 р. до 1940 р.: доба в'язниць і концтаборів. Третій період – від 1941 р. до 1945 р.: період Другої світової війни і окупації України. Четвертий період – 1945–1963 рр.: повоєнна доба і еміграція. Саме у цей період і була створена Українська Революційно-Демократична партія.

Цьому передували такі події. Після закінчення Другої світової війни, понад два мільйони українців з усіх частин України, опинилися у Західній Європі. Більшість – це були молоді люди, яких силою вивезли на роботу до Німеччини. Хоча життя української молоді у Німеччині було важким, значна

її частина не збиралась повертатися у комуністичну країну¹. Проте Ялтинська Угода (1945 р.) між Президентом США Ф. Рузвельтом і Прем'єром Великобританії В. Черчиллем – з одного боку та Й. Сталіним з іншого, – наперед вирішила долю емігрантів. Наслідком договору стала примусова репатріація втікачів з СРСР², багато української молоді добровільно вирушило на Схід. У Німеччині утворилися різні репатріаційні комісії, які підганяли українців якнайшвидше повертатися до Радянського Союзу. У кращому становищі на той момент опинилися лише українці Галичини та Волині, – з частини України, яка до початку Другої світової війни належала Польщі, вони рахувалися польськими громадянами і примусовій репатріації не підлягали. Англійські, американські та французькі війська ловили і силою вкидали українців на військові вантажівки і вивозили до репатріаційних таборів. У їхній обороні відважно виступив зі своєю брошурою „Чому я не хочу повертатися до СРСР?” І. Багрянний, який став речником усіх українців Сходу. Переклад цієї брошури, що зробили українські військові з американської армії, передано головній квартирі генерала Е. Ейзенхауера, надіслано дружині покійного Президента Ф. Рузвельта Елеонорі та вручено членам американського Сенату, урядові Англії та Канади. Уперте небажання повертатися „додому”, вискакування з військових вантажівок, що везли до репатріаційних таборів, голодовки, розвішування чорних прапорів по таборах, протести та заходи союзників – припинили примусову репатріацію. Утім не всі могли проживати в таборах ДП. Особи та родини, що підлягали репатріації, не могли бути на утриманні союзників по таборах. Щоб залишитися у таборі, люди зі східних областей України переробляли свої документи, в яких подавали, що вони старі емігранти і виїхали з України з військами УНР в роки Визвольної боротьби, або що вони з Галичини чи Волині; щоб усунути таких людей з таборів, там були особи, які володіли польською мовою. А українці зі Сходу польської мови не знали, тому і були репатрійовані. Не оминув цієї місії і І. Багрянний, який був позбавлений статусу ДП, оскільки сказав, що він з Полтавщини³. Про дані події свідчать архівні документи, що зберігаються у фонді І. Багряного.

В умовах, що склалися, під кінець 1945 р. і на початку 1946 р. у Західній Німеччині налагоджується культурно-мистецьке, літературне життя і видавнича діяльність, а також поширюється структура політичного життя. У 1946 р. закладаються основи до створення УРДП, яка мала заопікуватися людьми зі східних областей України і виступити в їхній обороні. Після всіх можливих заходів, що зробила УРДП і інші українські осередки, в короткому часі втікачі з-під Рад дістали статус-кво. Примусова репатріація була припинена, і всі, хто не бажали повертатись до СРСР, мали право переселитись до західноєвропейських чи заокеанських країн за власним вибором на постійне проживання⁴. Отож, наведена інформація свідчить про величезний внесок УРДП у справу врятування осіб, які підлягали репатріації.

Засновниками УРДП були І. Багрянний, на той час уже відомий письменник, – автор книжки „Тигролови” та „Золотого бумерангу”, Семен Підгайний, Григорій Костюк та інші українські емігранти⁵. Ідеологами УРДП були І. Багрянний, який аж до смерті був її Генеральним Секретарем, Юрій Дивнич – публіцист і літературний критик та Василь Гришко – журналіст, літературний критик, який після смерті І. Багряного, був головою УРДП та Генеральним Секретарем партії⁶. Крім того, В. Гришко був співучасником створення Спілки Української Молоді (СУМ) в Німеччині та ДОБРУС в Америці. Він написав багато різних книжок та політичних і полемічних памфлетів проти поневолення, русифікації, голоду та переслідувань в Україні. Про штучно влаштований комуністичною Москвою голод такі його книги: „Москва сльозам не вірить” та „Український Голокост” українською та англійською мовами. Після смерті І. Багряного, В. Гришко відредагував, до того часу ще не виданий, текст роману І. Багряного „Людина біжить над прірвою”⁷.

Про створення нової партії І. Багрянний радився з Романом Паладійчуком (представником групи молоді Західної України, що відійшла від ОУН і створила під час Другої світової війни політичне тіло

під керівництвом Івана Мітринги). У вересні 1945 р. І. Багрянний та Р. Паладійчук ближче зацікавили до заснування нової партії Г. Костюка.

У січні 1946 р. в Новому Ульмі, в Німеччині відбулося засідання – нарада основоположників УДРП. У ній взяли участь: І. Багрянний, Р. Паладійчук, Г. Костюк, І. Майстренко, Кирило Дацько, Борис Левицький, Михайло Воскобійник, Павло Маляр, Петро Майсюра, Петро Шинкар, Михайло Міщенко, Михайло Турчманович та Іван Дубинець. Отож, як бачимо, засновником УДРП була українська інтелігенція. Це можна констатувати на основі знайденої в архіві інформації про професійну діяльність основоположників партії. Вони видали „Декларацію”, в якій говорилось, що „нарада політичного активу, скликаного ініціативною групою УДРП вирішує покликати до діяльності Організаційне бюро, що мало б за завдання випрацювати проект програми та підготувати скликання установчого з’їзду політичної партії, остаточну назву та статут якої буде встановлено цим з’їздом”⁸.

Найбільше сил до створення УДРП доклав І. Багрянний, який написав ряд різних програм, декларацій та закликів. І. Майстренко підготував публіцистичні статті для часопису „Українські вісті” та журналу „Наша боротьба”. К. Дацько, П. Маляр та П. Майсюра підготували до видання журнал „Україна” в Новому Ульмі, а М. Воскобійник налагодив зв’язки з українськими партіями, прихильними до нового політичного руху, Борис Левицький відповідав за організаційний відділ, створюючи нові осередки на території Німеччини, а Р. Паладійчук дбав про господарчі справи⁹. Отже, як довідуємось із документів фонду, підготовка до створення УДРП проходила ґрунтовно: політичні однодумці відбули спільну нараду, лідер майбутньої партії написав ряд програмних документів, майбутні члени партії підготували власні матеріали до видання. Одночасно з цими заходами відбувалось і закладення осередків партії.

Першими кроками у створенні нової партії стали дві праці І. Багряного: „Соціально-політична програма” та „Наші позиції” – політичне висвітлення програми нової партії, яку він назвав УДРП¹⁰. Ця назва означала, що це є партія боротьби за самостійну соборну державу у формі Української Демократичної Республіки, прототипом якої була УНР 1918-1919 рр.¹¹

Офіційне проголошення УДРП відбулося на установчому з’їзді у серпні 1947 р. в м. Регензбурзі (Західна Німеччина). У фонді зберігаються прийняті на цьому з’їзді ідеологічна концепція, статут і програма партії. На ньому обрали вищі керівні органи партії: Центральний Комітет і Секретаріат, накреслили першочергові завдання: організаційно зміцнити партію та, враховуючи наявні обставини, заявити своє кредо і домогтись одержати статус-кво для всіх утікачів із Радянського Союзу, які не хочуть повертатися на Батьківщину під сталінський режим¹². Згодом, у процесі організаційного становлення партії в 1947 р., в тогочасних умовах її першорядних завдань у розгортанні революційної активності народу в Україні, де проходила підпільна й повстанська боротьба українських визвольно-революційних сил, саме революційні методи боротьби за українську самостійну державність було взято для окреслення характеру партії в її назві – УДРП¹³. В архівних документах знаходимо тлумачення цієї назви.

Українська – забезпечення українських національних інтересів і цілей: свобода і добробут українській людині через національно-державну незалежність України. Революційна – завершення революційного процесу, започаткованого українською революцією 1917-1921 рр. Це означає: шляхом революційної боротьби досягти радикальних і універсальних змін, через докорінну революційну перебудову сучасного становища України та в Україні, як також і в інтересах нашої країни, і в загальному комплексі СРСР. Демократична – ідеологія, що має в своєму центрі ідею справжньої демократії. Оскільки це означає синтез революції й демократії як засобу і мети сучасної боротьби українського народу, її суть умовно узагальнена в понятті – українська революційна демократія, як правдивої влади народу, через народ і для народу¹⁴. Отже, такі засади: національних, ідеологічних і політичних настанов були прийняті УДРП на початку її становлення. І в подальшому, у сталінські і

посталінські роки, коли революційний шлях боротьби за українські національно-визвольні цілі, в умовах тоталітарного режиму у СРСР, був єдиним шляхом до вибору, бо інші в тих умовах виключались, тому підкреслення саме цього шляху боротьби в назві партії цілком відповідало завданням часу. Проте й тоді прикметник „революційно-демократична” у назві партії означав не просто проголошення її самої як революційної, а був, передусім, означенням ідеї демократії, як ідеї, що в умовах СРСР була революційною, оскільки означала революційну зміну тоталітарної системи¹⁵. Так зазначається у резолюційній декларації Х з’їзду УРДП, що зберігається у фонді. Із розкриття змісту назви партії стає зрозумілим, що, навіть, у своїй назві УРДП хотіла показати, що її основною метою є боротьба за державну незалежність нашої нації революційним шляхом, але в ім’я справжньої демократії у державі. Інакше кажучи, партія хотіла, щоб її ідеологію було помітно вже через саму аббревіатуру у назві, а не тільки завдяки програмним документам. І отже, щоб діяльність УРДП впливала із самої назви партії, що говорила сама за себе.

І. Багрянний і його однодумці в УРДП, відстоювали тезу, що кадри української національної революції перебувають в Україні, навіть у КП(б)У та комсомолі, які ними розпоряджаються. Про політичні кадри українського народу він говорить, що вони колосальні. Є і в армії, і в державному апараті, і в авіації, і на виробництві, в тюрмах і концтаборах. Це всі ті, що становлять найдієздатнішу, найактивнішу і найсвідомішу частину українського народу. Без цих резервів українська визвольна боротьба не може бути завершена успішно¹⁶. За ці думки І. Багрянний мав багато різних неприємностей, як від своїх у діаспорі, так і від комуністів у Радянському Союзі. Отже, ставка саме на ці вищезгадані кадри наводила жах на політичних супротивників і призводила до пропаганди проти УРДП. Так зазначає у своїх статтях Олексій Коновал, який був головою Секретаріату УРДП.

І. Багрянний у Зверненні до учасників IV Пленуму ЦК УРДП виклав основні принципи політичного мислення партії. Він стверджував, що тільки селяни і робітники можуть „збудувати Українську державу”. Ці дві верстви населення мають об’єднаними зусиллями виборювати її. Для досягнення цієї мети їм потрібно „ота партія, яка б надала українським людям організацію. Потрібна партія українських селян і робітників”. І. Багрянний говорив, якщо не буде створено таку партію, то ми, як нація, нічого не варті. Іншими словами, потрібна партія, яка б очолила і об’єднала робітників і селян для досягнення поставленої мети. Ця партія мала складатися ще й з інтелігенції: „Розбудовувати таку партію – партію, яка б надала сьгоднішньому українському трудовому народу залізну організацію і успішно повела його до бою за національну свободу й державну незалежність, – це і є наше завдання. Для цього створено УРДП. Такою партією вона є в задумі, заради цієї мети існує. Тому її треба всіма силами берегти, зміцнювати і розбудовувати... як партію українських селян і робітників. Така партія – тобто, робітничо-селянська – і буде найуніверсальнішою”¹⁷.

Наприкінці Звернення сказано: „Якщо ми хочемо, щоб український національно-визвольний рух здобув перемогу, то на слугування тому єдиному сьгоднішньому українському войовникові мусить стати все, що є дієздатним і боездатним з усієї решти прошарків – стати безоглядно, віддати свій досвід, енергію й життя, – якщо хоче прислужитися справі українського визволення й державного будівництва, щоб не бути гальмом і знаряддям руїни”¹⁸. Із Звернення І. Багряного стає зрозумілим, що партія закликала український народ „встати з колін” та боротися за державне визволення, оскільки саме його боротьба здатна була поставити крапку на комуністичному режимі, а УРДП мала лише допомагати у цьому. Отже, партія мала надавати оптимістичного духу українському народу для зміни його життя на краще. Таким чином, виводячи генезу УРДП, можна стверджувати, що вона прийняла назву відповідно до визначення її як партії трудового народу.

Проте щодо генези партії допускалося свідомо помилок, або ж провокаційних байок¹⁹. Так стверджує О. Коновал, говорячи про дану проблему у своїй статті „Наша генеза і наші резерви”, що зберігається у фонді. Він, вводячи до курсу справи, називає помилкою спробу (що її робив орган

„Наша боротьба”) виводити генезу УРДП від опозицій в ОУН. До провокаційних байок належить байка ворожої пропаганди про те, що УРДП походить від опозицій у КП(б)У. О. Коновал стверджує, що ці версії не є генезою партії. Першоджерелом і початком є епоха великого українського Відродження 1920-х рр., епоха українського Ренесансу. Там і зародилась ідея майбутньої партії, хоча як УРДП вона ще не існувала. Її ідея виникла у боротьбі проти більшовизму і проти фашизму, в надрах українського народу, що вів боротьбу за незалежність²⁰.

1948 р. – це рік початку розселення української еміграції із Німеччини, Австрії та інших країн до, здебільшого, США, Канади, Південної Америки, Австралії та ін. Члени УРДП, які переїхали до інших країн світу, оселившись у різних містах, почали створювати місцеві осередки УРДП, керівний центр котрої залишався в Європі²¹. У 1948-1951 рр. до США прибуло понад 45 тисяч українців. Серед них були й члени УРДП. 1949 р. вони створили „Переселенчу громаду”, якій було поставлено завдання підшукати осіб, які б погодилися надати можливість бажаючим переселитися до США. Група забезпечила 457 особам виклики, на які прибуло до США 1112 осіб. Отже, у Нью-Йорку члени УРДП створили „Переселенчу громаду”, одночасно було створено таку ж громаду при ЦК УРДП в Західній Німеччині. Функції першої: шукати помешкання й роботу для бажаючих переселитися до США, опікуватися ними. Функції другої: готувати осіб чи родини, які погоджуються на виїзд до США, згідно з існуючими формальностями²².

У багатьох із Вас виникне запитання, як УРДП поширювала свої ідеї з еміграції в Україну. Ці ідеї, насамперед, поширювали члени УРДП, об'єднані в Крайових Комітетах Англії, Німеччини, Бельгії, Канади, Австралії та Сполучених Штатах Америки. УРДП видавала газету „Українські вісті”, партійний журнал „Наші позиції”, сотні інших брошур, листочок, які продавали та розсилалися не лише на Захід, але і в комуністичні країни, і Україну. Багато членів УРДП працювали в радіопередачі „Свобода” в Мюнхені, що висилала свої радіопередачі кожного дня в сателітні країни та на Україну, в радіопередачах Канади та „Голосу Америки”. УРДП рекомендувала зустрічатися з людьми з України, і як з'являлась можливість відвідувати Україну, і давала зрозуміти, що українці є господарями на своїй землі²³.

Важливим пресовим виданням партії, її живчиком (за словами І. Багрянного), була газета „Українські вісті”, що почала виходити спочатку циклостилем з 19 листопада 1945 р. в Новому Ульмі, Німеччина. Директором видавництва й адміністратором часопису був полковник Кирило Дацько, а редакційну колегію створили Юрій Горліс-Горський, Олекса Гай-Головко, Олександр Зозуля та Павло Маляр. Кожна з названих осіб мала почергово редагувати одне число газети. Проте після 4-го числа подальші номери редагував, здебільшого, П. Маляр. У 1946 р. „Українські вісті” почали виходити друком. Газета подавала інформацію, що її видавала Спілка українських письменників та журналістів в Ульмі, а редагувала колегія. Початковим редактором „Українських вістей” був Іван Багрянний. Окрім нього, в 1946–1950 рр., коли ще українці не виїжджали за океан, у редакції „Українських вістей” працювали як редактори певних відділів П. Маляр, Олександр Зозуля, Анатолій Гак (Мартин Задека), Дмитро Нитченко, Анатолій Юриняк, Андрій Ромашко та Андрій Глинін. Головним чи відповідальним редакторами газети впродовж сорока років були: П. Маляр (1945), І. Багрянний (1946-47, 54, 57, 62), Юрій Дивнич-Лавриненко (1948), Михайло Воскобійник (1949), Андрій Ромашко (1950-53), Віталій Бендер (1955-56), Андрій Глинін (1963-1974), Федір Гаєнко (1975-78) та ін.

Обов'язки Головного редактора „Українських вістей”, починаючи з 1950-х рр., з року в рік тяжчали. Зменшувалася кількість працівників у видавництві і Головний редактор був єдиним редактором. В силу обставин, він мусив виконувати багато додаткових зобов'язань: вести кореспонденцію з дописувачами і читачами, поправляти мову, робити коректу газети та турбуватися за фінанси видавництва²⁴.

Після розселення українців по різних континентах, зацікавлення українською книгою, газетою та політикою постійно зменшується. Тому ще І. Багрянний дуже турбувався за подальшу долю

„Українських вістей”. У листі до Данила Завертайла в Чикаго за 17 серпня 1962 р. він писав: „Українські вісті, спасибі Вам усім, і на цей раз врятували! Я думаю, що тепер УВ перетягнуть через наступний рік до літа, тобто до чергової скрути. Важко все це, але не хочеться здаватися! Знаю, що люди потомилися з тими збірками, що потрібно дати людям відпочити, – але не хочеться, щоб УВ померли при мені, щоб я це бачив. Нехай уже після мене. Хоча я не вірю, щоб вони так просто зникли! Це ж душа нашої еміграції. Її совість, її живчик...”²⁵. Як бачимо, починаючи з 1950-х рр. видавництво газети знаходиться у кризовому стані: виявились не тільки великі фінансові негаразди, а і зменшення працівників у редакції газети, що стало причиною виконання багатьох обов’язків лише однією особою – Головним редактором. Утім, не дивлячись на ці чинники, „Українські вісті” продовжували виходити у світ з інформацією про роботу партії, і І. Багрянний був вдячний газеті за це.

УРДП за період своєї діяльності із 1940-х до 1960-х рр. відбула п’ять з’їздів. Про перший з’їзд партії, що ознаменував її офіційне створення, повідомлялось вище, про результати решти з’їздів буде подано далі. Отже, Другий Надзвичайний З’їзд УРДП відбувся 15-16 травня 1948 р. в Новому Ульмі, Німеччина. До ЦК УРДП було обрано 11 осіб. Збори членів Центрального Комітету, що називалися Пленумом, обрали І. Багряного Генеральним Секретарем УРДП. На цьому з’їзді він прочитав доповідь на тему: „До питання про ідейно-політичне обличчя нашої партії”. Ця доповідь поділялася на багато підрозділів і одним з них був „Наша генеза і наші резерви”, в якому мова йшла про кадри українського народу під КП(б)У і під комсомолом. На другому з’їзді затверджено „Програмні засади УРДП” та „Тимчасовий Статут УРДП” і повідомлено, що центральним органом УРДП буде журнал „Наші позиції”. Також уточнено ставлення УРДП до Союзу Українських Соціалістів.

Цікаво знати, що після кожного з’їзду члени ЦК УРДП обирали з-поміж себе Секретаріат ЦК УРДП, що був виконавчим органом партії. 4 серпня 1948 р. Секретаріат схвалив для членів присягу, слова якої були такими: „Присягаю Українській Революційно-Демократичній партії – партії українського трудового народу, що завжди буду вірним, відданим борцем за державну незалежність і свободу української нації. Присягаю, що не шкодуючи всіх своїх сил аж до смерті, буду активно боротися за здійснення національних, соціальних і державних прагнень українського трудового народу”²⁶.

Щоб не наражати УРДП та її членів на різні неприємності з боку тих, хто входив у партію і тих, хто не був у її складі, керівники УРДП обрали для партії партійне псевдо: Українська Переселенча Громада „Київ”, або скорочено УПГ „Київ”. Після другого з’їзду на одному з Пленумів запропоновано до керівництва УРДП Василя Івановича Гришка на посаду ідеологічно-програмного секретаря. Так нам подають інформацію документи архіву.

Третій з’їзд УРДП відбувся 28 і 29 травня 1949 р. теж у Новому Ульмі. До 22 вересня 1949 р. УРДП називалася в Німеччині ще партійним псевдо УПГ „Київ”, але потім псевдо ліквідовано. На цьому з’їзді Генеральним Секретарем УРДП переобрано І. Багряного. Варто згадати, як зазначає О. Коновал, що у статті „Коротка історія організаційного становлення УРДП” в „Українських вістях”, ч. 21 за 26 травня 1985 р. дати деяких з’їздів та інша інформація не були подані вірно.

Четвертий з’їзд УРДП відбувся 12 і 13 березня 1955 р. в Новому Ульмі. І. Багряного переобрали на посаду Генерального Секретаря. Було прочитано доповіді на різні теми І. Багряним, Василем Гришком, Мар’яном Дальним, Семеном Підгайним, Богданом Осадчуком та Федором Пігідо. В резолюції з’їзду висвітлено ставлення УРДП до політики Заходу стосовно комуністичного режиму Радянського Союзу. Рекомендувалося тісно співпрацювати з організаціями: Легіоном Симона Петлюри, ДОБРУС, ОДУМ. З’їзд схвалив рішення налагодити співпрацю з Американським Комітетом Визволення від Більшовизму та посилити видавничу діяльність, а також прихильно поставитися до українського радіомовлення в Україні.

25 серпня 1963 р. в Німеччині помер у лікарні І. Багрянний. Члени ЦК УРДП відбули у Новому

Ульмі Пленум 31 серпня 1963 р. і обрали на посаду Генерального Секретаря Федора Гаєнка. 2 і 3 жовтня 1965 р. в Новому Ульмі відбувся новий Пленум ЦК УРДП, на якому, хоч і не дуже радісно, дав згоду кандидувати на посаду Генерального Секретаря Федір Гаєнко. Причиною цього були різні нарікання, які не завжди були оправдані. Головним критиком був Микола Степаненко (так у документі зазначає О. Коновал)²⁷. Через тертя у керівництві УРДП, Пленум відбувся 16-17 березня 1966 р. в Мюнхені, Німеччина. Федір Гаєнко відмовився далі очолювати УРДП.

П'ятий з'їзд УРДП відбувся 26 і 27 грудня 1966 р. в Нью-Йорку, США. З'їзд увів деякі зміни та доповнення в статут УРДП, головнішими з них було впровадження нового посту Голови партії, що був відповідальний за ідеологічну ділянку. Генеральний Секретар був керівником поточної діяльності. Делегати з'їзду стали обирати Голову УРДП, а Генерального Секретаря – члени ЦК УРДП. У постановах говорилося: „Верхове керівництво партії являє собою колегіальне керівництво, що його здійснює ЦК партії через свої Пленуми та діючий Секретаріат, а очолюють це керівництво та репрезентують і координують його політичну діяльність Голова партії та Генеральний Секретар ЦК УРДП”²⁸. На цьому з'їзді Василя Гришка обрано Головою УРДП, а Миколу Степаненка – Генеральним Секретарем.

За життя І. Багряного – лідера УРДП, ідеологічний сектор, як нам уже відомо з архівних документів, очолював В. Гришко. Ним та його працею І. Багрянний був задоволений. Делегати п'ятого з'їзду УРДП у грудні 1967 р. одногосно обрали на Голову партії В. Гришка. Утім, була особа в партії, яка вважала, що вона не гірша за І. Багряного, і очолити УРДП може і мусить тільки вона. Щоб хоч частково задовольнити цю особу і не дати їй причин для бунту на засіданні членів ЦК УРДП, її обрали Генеральним Секретарем, що був одним з чотирьох заступників Голови партії, які створювали колегіальне керівництво. Однак найвищим керівним органом УРДП був Секретаріат, до складу якого входили всі заступники, Голова, редактор „Українських вістей” та інші. Тому в УРДП про диктатуру В. Гришка, як зазначає О. Коновал, чи когось іншого, не може бути і мови. Посада, яку доручено цій амбіційній особі, – її не задовольняла. Щоб позбутися свого зверхника В. Гришка, вона відразу розпочала кампанію, щоб скомпрометувати його. Сама, без апробації керівних органів партії, вона давала інструкції членам фракції УРДП в УНРаді, які розходились з лінією партії. Використовувала свою посаду для внутрішньопартійних інтриг. Власноруч створювала тимчасові комітети партії в державах, де вони вже існували, але її діяльністю не були захоплені, виступала та закликала інших не підтримувати „Українські вісті” фінансово.

Так як ця самовпевнена особа сама заявила про свій вихід з УРДП 1969 р., її відкликано з посади, яку вона займала. 21 лютого 1970 р. її виключено з членів Секретаріату та членів ЦК УРДП до остаточного рішення на шостому з'їзді УРДП (грудень 1970 р., Чикаго, США). Не дивлячись на те, що з 27 членів ЦК УРДП 16 членів голосувало за її усунення, 4 утрималось та 7 було проти усунення, вона і надалі називала себе Генеральним Секретарем УРДП. Щоб мати підтримку, почала видумувати, що Гришко є диктатором, що він змінив ідеологію І. Багряного, що він веде членство до УРСР, що він комуніст, комсомолец. Жоден з Крайових Комітетів УРДП не визнавав цю особу Генеральним Секретарем. У результаті, вона стала не популяризатором ідей І. Багряного, а боролася з ними²⁹. Дані факти взято зі статей О. Коновала, що зберігаються у фонді. Як переконуємось із свідчень архівних матеріалів, після смерті І. Багряного – лідера УРДП, у партії розпочалась боротьба за керівні посади. Наведена вище інформація є яскравим прикладом. Ця інтрига не була поодиноким випадком в УРДП, у документах фонду знаходимо ряд інших випадків, що траплялись по різних осередках партії і за життя лідера УРДП. Проте, знайдена інформація не підлягає опублікуванню, тому що, ймовірно, у більшості випадків можна видати за правду закиди, а це, в свою чергу, не буде об'єктивним. Оскільки ми не знаємо, як поведив себе той чи інший член партії насправді, бо за часів комуністичного режиму частим явищем було потрапляння до партії ворожих елементів, які, щоб влитися у колектив,

видавали себе за своїх, а насправді були агентами Москви і намагались скомпрометувати чесних членів УРДП.

Отже, перейдемо до наступного з'їзду партії, який ознаменувався тим, що головою УРДП було одностайно переобрано В. Гришка і призначено Олексія Коновала Генеральним Секретарем. Це був Шостий з'їзд, що відбувся 25-27 грудня 1970 р. в Чикаго. На цьому з'їзді, який був одним з найчисельніших, прийнято „Програму УРДП” та доповнено Статут УРДП.

Таким чином, на основі ознайомлення з матеріалами фонду І.Багряного, дізнаємося, що у серпні 1947 р. в Західній Німеччині постає УРДП, фундатором якої був І. Багряний разом зі своїми однодумцями. Ця партія ставила своєю метою революційні методи боротьби за українську самостійну державність.

З документів фонду з'ясовано, що УРДП відіграла велику роль по переселенню української еміграції з Європи на Американський континент і до Австралії. Це мало неабияке значення, оскільки переселенці створювали на місцях осередки УРДП, щоб якнайбільше українських емігрантів залучати до досягнення поставленої мети партії. Адже, УРДП ставила своєю метою боротьбу за незалежність України, орієнтуючись на всі трудові і національно-свідомі елементи у самій УРСР. Партія багато зробила для еволюції політичної думки української еміграції в бік демократизму. Реалістичність і динамізм політичного мислення І. Багряного і його прихильників забезпечили послідовників у всіх країнах розселення політичної еміграції. І. Багряний поєднував ідею національного визволення України з ідеями соціальної демократії та соціальної справедливості. Основною силою визвольного руху в Україні він вважав робітників, селян, трудову інтелігенцію. У цьому він був близький до М. Шаповала – діяча і теоретика українських соціалістів-революціонерів у першій третині ХХ ст. І. Багряний стверджував, що носієм української національної ідеї є не клас, а український народ. Завдання УРДП – було стояти на ґрунті народної правди.

Ми проживаємо в незалежній Україні. Це має неабияке значення і у тому сенсі, що тепер маємо змогу досліджувати архівні матеріали, які розкривають діяльність різних політичних українських партій, які в період більшовизму були змушені діяти в екзилі. Адже, їхня діяльність пронизана духом незалежності нашої держави. Це була основа існування партій І.Багряного та його прибічників. Із документів фонду можна почерпнути інформацію про суспільно – політичне життя української еміграції у Німеччині, Австрії, Бельгії, США, Канаді, Австралії та інших країнах. Емігранти, які заснували УРДП, мали зв'язок з українцями через пресу, радіомовлення і таким чином підіймали дух нашої нації. Українці екзилу прагнули, щоб українські книжки розповсюджувалися і в Україні, а не тільки на чужині, щоб Україна мала своїх державних керівників, а не російських, щоб більше українських митців і письменників роз'їжджало по країнах різних континентів. Емігранти прагнули увійти в культурне і інтелектуальне життя Європи та Америки для того, щоб піднести українське культурне життя і поставити його на такий рівень, за якого його будуть шанувати. З архівних матеріалів ми тепер в змозі виявити чимало корисних ідейних засад, які можуть стати необхідними в сучасній українській політиці і суспільному житті.

¹ Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМУ). – Ф. 1186. – Оп. 2. – Спр. 203. Матеріали Коновала О. Г. Статті на соціально-політичні теми. 1970–1993 рр. – Арк. 106.

² Там само. – Спр. 49. Матеріали ОУРДП США (листування, протоколи, резолюції, звіти, інформативні листки, акти та ін.). – Арк. 1.

³ Там само. – Спр. 203. – Арк. 106-107.

⁴ Там само. – Спр. 49. – Арк. 1-2.

⁵ Там само. – Спр. 203. – Арк. 8.

⁶ Там само. – Арк. 8.

⁷ Там само. – Арк. 86.

- ⁸ Там само. – Арк. 53.
⁹ Там само. – Арк. 53.
¹⁰ Там само. – Арк. 53.
¹¹ Там само. – Арк. 99.
¹² Там само. – Спр. 49. – Арк. 1.
¹³ Там само. – Арк. 1.
¹⁴ Там само. – Арк. 1-3.
¹⁵ Там само. – Спр. 203. – Арк. 99.
¹⁶ Там само. – Арк. 1-2.
¹⁷ Для чого створено УРДП? (Звернення до учасників IV Пленуму ЦК УРДП) // Наші позиції. – 1948. – Ч. 2. – С. 7-9.
¹⁸ Там само. – С. 7-9.
¹⁹ ЦДАМЛМУ. – Ф. 1186. – Оп. 2. – Спр. 203. – Арк. 112.
²⁰ Там само. – Арк. 112.
²¹ Там само. – Спр. 49. – Арк. 1-3.
²² Там само. – Арк. 4.
²³ Там само. – Спр. 203. – Арк. 10-11.
²⁴ Там само. – Арк. 84.
²⁵ Там само. – Арк. 85.
²⁶ Там само. – Арк. 54.
²⁷ Там само. – Арк. 56.
²⁸ Там само. – Арк. 57.
²⁹ Там само. – Арк. 12-13.